

Το σπίτι του μέλλοντος έρχεται από το παρελθόν

«Όταν υπήρξε ανάγκη για απλούστερα, φθηνότερα σπίτια, επήλθε ξανά συναίνεση ως προς τον καταλληλότερο τρόπο κατασκευής, παρά'όλο που εδώ ο κανόνας δεν ήταν αποτέλεσμα κάποιου κοινού πολιτισμικού οράματος αλλά μιας σειράς περιορισμών.

Ο κυριότερος ήταν το **κλίμα**, το οποίο συνήθως επέβαλλε ένα λιτό μενού επιλογών για το πώς να χτίσεις έναν τοίχο, να στρώσεις μια σκεπή ή να κατασκευάσεις μια πρόσοψη όσο το δυνατόν πρακτικότερα. Με παρόμοιο τρόπο, η **μεταφορά υλικών** από οποιαδήποτε σημαντική απόσταση περιόριζε τις στιλιστικές επιλογές, αναγκάζοντας την πλειονότητα των ιδιοκτητών να αποδέχονται αδιαμαρτύρητα την πέτρα, το ξύλο, ή τη λάσπη που υπήρχαν διαθέσιμα. Επιπλέον, οι δυσκολίες στις μετακινήσεις δυσχέραιναν την εξάπλωση της γνώσης σχετικά με εναλλακτικές κατασκευαστικές μεθόδους. Το υψηλό κόστος εκτύπωσης σήμαινε ότι ελάχιστοι έβλεπαν έστω και μία εικόνα που να δείχνει πώς ήταν τα σπίτια σε άλλα μέρη του κόσμου (γεγονός που εξηγεί γιατί, σ' ένα μεγάλο κομμάτι της βόρειας θρησκευτικής τέχνης, ο Ιησούς γεννιέται σε κάτι που μοιάζει με ελβετική κατοικία).

Οι περιορισμοί δημιούργησαν έντονα τοπικά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά. Σε μια δεδομένη ακτίνα, όλα ανεξαιρέτως τα σπίτια κατασκευάζονταν από κάποιο συγκεκριμένο τοπικό υλικό που, περνώντας στην απέναντι πλευρά ενός ποταμού ή μιας οροσειράς, παραχωρούσε την κυρίαρχη θέση του σε κάποιο άλλο. [...] Στις περισσότερες περιοχές τα σπίτια εξακολουθούσαν να χτίζονται όπως πάντα, χρησιμοποιώντας ό,τι υπήρχε διαθέσιμο τριγύρω, με απουσία αισθητικής επίγνωσης, αφού οι ιδιοκτήτες τους αισθάνονταν υπερήφανοι και μόνο που κατάφεραν να διαθέτουν κάποιο κατάλυμα*».

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική μοιάζει να μας έρχεται από το... μέλλον. Είναι απολύτως εναρμονισμένη με το περιβάλλον και το κλίμα της περιοχής. Από ανάγκη οι παλιοί έχτιζαν με τρόπο που εξασφάλιζε τη μέγιστη προστασία των σπιτιών τους από τις καιρικές συνθήκες, καλή μόνωση, σωστό προσανατολισμό, σωστές φυτεύσεις και σωστή κατανομή των χώρων μέσα στο σπίτι. Τα σαχνισίνια (οι εξώστες) εξασφάλιζαν ζέση το χειμώνα, ενώ οι κρεβατίνες εξασφάλιζαν σκιά και δροσιά. Υδρορροές και συστήματα συλλογής βρόχινου νερού μαρτυρούν τη σωστή διαχείριση του νερού. Ολόκληρος ο οικισμός χτίζεται σύμφωνα με τις κλίσεις του εδάφους, ώστε επιτυγχάνεται η

μέγιστη αξιοποίηση και εξοικονόμηση χώρου.

Φυσικά, υπάρχουν τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής που φέρνουν οι έλληνες έμποροι και ναυτικοί απ' έξω. Σημάδι πλούτου και αρχοντιάς γίνεται το νεοκλασικό στοιχείο, το φουρούσι, το αέτωμα, το μπαλκόνι με την περίτεχνη σιδεριά. Ωστόσο, η αμιγώς λαϊκή αρχιτεκτονική, που βρίσκει μάλιστα την πιο αυθεντική της έκφραση στα αγροτικά σπίτια και στα «θεόκτιστα», κατά τον Άρη Κωνσταντινίδη, κτίσματα της ανώνυμης αρχιτεκτονικής (αλώνια, μάντρες, τσαρδάκια, καλύβες, στάνες, μιτάτα κλπ), είναι

απολύτως ενταγμένη και προσαρμοσμένη στο περιβάλλον. Είναι απολύτως λειτουργική, γι' αυτό και είναι «εύμορφη». Δεν υπάρχει τίποτα το περιττό. Οι εσωτερικοί χώροι, τα υλικά, οι αυλές, οι δρόμοι, τα περάσματα, όλα βρίσκονται σε αρμονία με το τοπίο. Δε θα βρούμε ένα παράταιρα ψηλό ή μεγάλο κτίριο σε έναν παραδοσιακό οικισμό. Τα μονοπάτια ανοίγονταν από τα γαϊδούρια. Εκεί που πατούσε ο γαϊδαρός, εκεί που

Μόνο η κατανόηση των νόμων της τέχνης και των Σχημάτων της θα σ' οδηγήσει στην κατανόηση της λαϊκής αυθόρμητης τέχνης του τόπου σου και τότε η προσκόλλησή σου –από συναισθηματικούς λόγους– στην λαϊκή σου τέχνη θα σε οδηγήσει στην Τέχνη.
Δημήτρης Πικιώνης

Από τους προϊστορικούς χρόνους, φαίνεται να προϋπάρχει μέσα στη συνείδηση των ανθρώπων η έμφυτη ικανότητα, να δομούν με έναν ενστικτώδη τρόπο καταλύματα που χαρακτηρίζονται από μια **καθαρή γεωμετρία στη δομή τους**. Πρόκειται για μια αταβιστική γνώση. Η γεωμετρία αυτή εξασφαλίζει την κατασκευαστική τους αρτιότητα για την **ασφαλή ένταξή τους στη φύση**, όπως αυτή τελικά διδάσκει τους δημιουργούς (Γ. Τριανταφύλλου, [Αρχέτυπα](#))

* Αλαίν ντε Μποττόν, Η αρχιτεκτονική της ευτυχίας

επέτρεπε η κλίση του εδάφους, εκεί ανοιγόταν το μονοπάτι. Γι' αυτό αισθανόμαστε τόσο διαφορετικά όταν περπατάμε στην Οία της Σαντορίνης, στο Τάπιγγο, στη Μονεμβασιά, στα Μεστά της Χίου, αισθανόμαστε ότι «όλα είναι στην καλή τους ώρα». Περιβάλλον και άνθρωπος σε αρμονία.

Την ίδια αίσθηση έχει κανείς όταν σεργιανά τις «χώρες» στα Κυκλαδονήσια. Εκεί καμιά φορά μπερδεύεσαι αν βρίσκεσαι σε δρόμο ή σε αυλή. Τόσο πολύ παντρεύονται το μέσα και το έξω. Ο ιδιωτικός και ο δημόσιος χώρος. Όλα είναι μια αυλή. Τα παιδιά παίζουν στους δρόμους: σε αυτό το μεταίχμιο ανάμεσα στην ασφαλή στέγη της οικογένειας και τον έξω κόσμο. Οι δρόμοι και οι εκκλησίες είναι πάντα σβεστωμένοι, φρεσκοπλυμένοι και στολισμένοι με γεράνια, μαργαρίτες, λεμονιές και βουκαμβίλιες. Ποιος τα φροντίζει; Ο Δήμος; Οι αρχές; Όχι. Ο καθένας, που φροντίζει τα έξω από το σπίτι του. Είναι η αγροτική Ελλάδα της προβιομηχανικής εποχής.

Διασχίζεις ένα ηπειρώτικο πέτρινο γεφύρι, πατάς ξυπόλυτος σε ένα καλντερίμι, ατενίζεις τον Παγασητικό από ένα πηλιορείτικο σπίτι, λιάζεσαι στο σαχινισί σε ένα μακεδονίτικο σπίτι, τραγουδάς κάτω από τις απλωμένες μπουγάδες στα καντούνια της Κέρκυρας και νιώθεις ότι ταμπουρώνεσαι σ' ένα πυργόσπιτο στη Μάνη, λες και ζεις ηρωικές στιγμές του Αγώνα. Κάθε γωνιά της Ελλάδας έχει την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της. Η ποικιλία αυτή, πηγή τέρψης και αισθητικής απόλαυσης σήμερα, ήταν προϊόν ανάγκης. Οι άνθρωποι έπρεπε να ζήσουν με τα μέσα που τους προσέφερε ο τόπος. Έπρεπε να εξοικονομήσουν ενέργεια και νερό, τροφή, ασφάλεια, επικοινωνία. Όλα αυτά με τους περιορισμούς που έθετε και τις δυνατότητες που προσέφερε το περιβάλλον.

Γι' αυτό η λαϊκή αρχιτεκτονική μάς δίνει διαχρονικές μορφές και δυσκολεύεται κανείς να ξεχωρίσει ένα νεολιθικό σπίτι στη Θεσσαλία από ένα μαντρί στην Εύβοια.

Εξετάζοντας τις επιταγές της σύγχρονης βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής μοιάζει να δικαιώνεται η υπόθεση ότι η αρχιτεκτονική του μέλλοντος μας έρχεται από το παρελθόν. Μόνο που η παραδοσιακή αρχιτεκτονική έχει να μας διδάξει και άλλες ποιότητες χώρου, άλλη αισθητική. Μια αισθητική που απορρίπτει το κραυγαλέο, το πομπώδες και τη ματαιοδοξία που φέρουν τα φορτωμένα σπίτια που χρόνια στην ελληνική ύπαιθρο ήταν άγνωστη. Ή, για να περιοριζόταν στην επίδειξη της προίκας και των σπιτιού. Το φορτωμένο σκυριανό σπίτι μπορεί να μας τα γούστα μας. Αφορούσε όμως το εσωτερικό του ματαιοδοξία εκφράζεται με σπίτια-τούρτες, που Ένας περίπατος στα στενορόμια ενός παραδοσιακού θυμίζει το μέτρο. Ρομαντική επιστροφή στην παράδοση; λόγιας αρχιτεκτονικής, των σύγχρονων μέσων και της σχέση του κατοικείν με το περιβάλλον. Η παράδοση είναι πρότυπο για αντιγραφή και στείρα μίμηση.

Εξετάζοντας τις επιταγές της σύγχρονης βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής μοιάζει να δικαιώνεται η υπόθεση ότι η αρχιτεκτονική του μέλλοντος μας έρχεται από το παρελθόν. Μόνο που η παραδοσιακή αρχιτεκτονική έχει να μας διδάξει και άλλες ποιότητες χώρου, άλλη αισθητική. Μια αισθητική που απορρίπτει το κραυγαλέο, το πομπώδες και τη ματαιοδοξία που φέρουν τα φορτωμένα σπίτια που χρόνια στην ελληνική ύπαιθρο ήταν άγνωστη. Ή, για να περιοριζόταν στην επίδειξη της προίκας και των σπιτιού. Το φορτωμένο σκυριανό σπίτι μπορεί να μας τα γούστα μας. Αφορούσε όμως το εσωτερικό του ματαιοδοξία εκφράζεται με σπίτια-τούρτες, που Ένας περίπατος στα στενορόμια ενός παραδοσιακού θυμίζει το μέτρο. Ρομαντική επιστροφή στην παράδοση; λόγιας αρχιτεκτονικής, των σύγχρονων μέσων και της σχέση του κατοικείν με το περιβάλλον. Η παράδοση είναι πρότυπο για αντιγραφή και στείρα μίμηση.

- ▶ Ερευνήστε έναν οικισμό με παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Εντοπίστε τους τρόπους με τους οποίους ανταποκρίνεται στο κλίμα και το περιβάλλον της περιοχής.
- ▶ Ερευνήστε την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής της γειτονιάς σας. Πώς ήταν στο παρελθόν, πώς εξελίχθηκε, ποιοι παράγοντες επηρέασαν τη νέα μορφή των κτιρίων και της πόλης; Υπήρξαν φυσικές καταστροφές (π.χ. σεισμοί) ή ιστορικά και κοινωνικά γεγονότα (επιδρομές, λεηλασίες, προσέλευση προσφύγων και μεταναστών) που επηρέασαν τη μορφή της γειτονιάς σας; Πώς τελικά η νέα μορφή της γειτονιάς συνομιλεί με το περιβάλλον;
- ▶ Ποιο είναι το μέλλον της γειτονιάς; Τι θα μπορούσε να γίνει για να είναι τα κτίρια λιγότερο ενεργοβόρα και σπάταλα σε φυσικούς πόρους; Για να υπάρξει πάλι ένας δημιουργικός δημόσιος χώρος όπως θα τον θέλατε;
- ▶ Δείτε την ταινία «Τα παιδιά δεν παίζουν». Σχολιάστε πώς τα παιδιά προσπάθησαν να διεκδικήσουν ελεύθερο χώρο για παιχνίδι στη γειτονιά τους. Τι έκαναν σωστά και τι λάθος; Τι θα θέλατε να κάνετε εσείς για τη γειτονιά σας;
- ▶ Υπάρχουν τοπικές λέξεις για τα διάφορα τμήματα ενός σπιτιού που χρησιμοποιούν στον τόπο σου; Τι σημαίνουν; Από πού προέρχονται; Υπάρχουν μύθοι, ιστορίες, τραγούδια, παροιμίες που να εμφανίζονται αυτές οι λέξεις; Συγκεντρώστε τα ευρήματα σε ένα έντυπο και παρουσιάστε το σε εκδήλωση στο σχολείο.

επίδειξη. Η φύτρωσαν τα τελευταία είμαστε ακριβέστεροι, περίτεχνων σκευών του φαίνεται υπερβολικό για σπιτιού. Σήμερα η πληγώνουν το τοπίο. χωριού μπορεί να μας Όχι. Επιστράτευση της τεχνολογίας για μια νέα πηγή έμπνευσης, όχι

Συνοδευτικό Υλικό